

П.Р. Пуцентейло

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА*

У статті розглянуто трактування поняття «організаційно-економічний механізм». Визначено особливості розвитку галузі м'ясного скотарства в контексті трансформації аграрних відносин. Запропоновано заходи щодо ефективного розвитку галузі м'ясного скотарства.

Ключові слова: організаційно-економічні відносини, організаційно-економічний механізм, м'ясне скотарство, ціноутворення, нормативно-правове забезпечення, організаційна структура, агропромислова інтеграція.

Літ. 15.

П.Р. Пуцентейло

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ОТРАСЛИ МЯСНОГО СКОТОВОДСТВА

В статье рассмотрены трактовки понятия «организационно-экономический механизм». Определены особенности развития отрасли мясного скотоводства в контексте трансформации аграрных отношений. Предложены меры по эффективному развитию отрасли мясного скотоводства.

Ключевые слова: организационно-экономические отношения, организационно-экономический механизм, мясное скотоводство, ценообразование, нормативно-правовое обеспечение, организационная структура, агропромышленная интеграция.

P.R. Putsenteilo

ORGANIZATIONAL ECONOMIC MECHANISM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT PROVISION IN BEEF CATTLE BREEDING

The article considers the interpretation of the notion "organizational economic mechanism". Peculiarities in the development of the meat cattle breeding within the general framework of the agrarian sector transformation are determined. Measures on the efficient development of the beef cattle breeding are offered.

Keywords: organizational and economic relations; organizational economic mechanism; beef cattle breeding; pricing; legal framework; organizational structure; agroindustrial integration.

Постановка проблеми. У процесі сільськогосподарського виробництва між суб'єктами господарювання встановлюються певні економічні відносини, що за своєю суттю є сукупністю різних елементів ринкової економіки. В умовах сьогодення сільське господарство, як і національна економіка, розвивається під дією об'єктивних законів ринку, що обумовлює розгляд організаційно-економічних чинників впливу на їх формування. Більш поширеною формою їх вираження є організаційно-економічні відносини, які зумовлюються ринковими силами, що мають комплексну дію і визначають структуру галузевого виробництва, особливості господарського механізму, важелі регулювання та міжгалузеві відносини. Саме тому розгляд і вивчення ефективних організацій-

* статтю підготовлено на основі доповіді на IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки 2010» (10 грудня 2010 р., Національна академія управління, м. Київ).

но-економічних чинників розвитку галузі м'ясного скотарства є важливим методологічним завданням і результатом наукового узагальнення виробничо-господарської практики. Вони є важливою складовою сучасної аграрної економічної науки, що дозволяє вивчати виробничо-господарські відносини у взаємозв'язку з наявними ресурсами, потенціалом і новітніми технологіями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі автори зазначають, що в останні десятиріччя в Україні «між різними сферами АПК відсутні раціональні організаційно-виробничі взаємозв'язки, взаємобалансовані економічні інтереси» [8, 32]. На думку Ю.Я. Лузана, організаційно-економічний механізм значно ширший за сферу дії економічних законів і конкретних форм їх прояву, оскільки охоплює, крім базисних, і надбудовні відносини – політичні, ідеологічні, морально-етичні, правові та інші, що активно впливають на базис [10, 12]. Складність ситуації полягає в тому, що у пореформений період аграрних трансформацій не створено відповідної системи організаційно-економічних заходів, спроможних забезпечити сталий розвиток аграрного сектору. Окремі аспекти функціонування організаційно-економічного механізму аграрного сектору й окремих галузей розглядаються в працях таких вчених, як В.Я. Амбросов [5], П.С. Березівський [6], В.І. Бойко [7], М.В. Зубець [15], І.Г. Кириленко [9], П.М. Макаренко [11], В.Я. Месель-Веселяк [12], П.Т. Саблук [13], В.П. Ситник [14]. Але, незважаючи на велику кількість наукових і практичних розробок, у вітчизняній науці відсутні комплексні дослідження функціонування організаційно-економічного механізму окремих галузей АПК.

Мета дослідження. Ознайомлення з сутністю поняття «організаційно-економічний механізм», його особливостями у галузі м'ясного скотарства, а також розробка шляхів його сталого розвитку в контексті сучасних трансформацій аграрного сектору економіки.

Основні результати дослідження. Характерними особливостями сучасного стану розвитку м'ясного скотарства України є все тісніший взаємозв'язок і взаємообумовленість різних його ланок, організація різноманітних нових ефективних господарських агроформувань на базі поглиблення поділу праці та інтенсифікації виробництва. Основою організаційно-економічних відносин у галузі м'ясного скотарства є сукупність взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих механізмів впливу на товаровиробників за допомогою нормативно-правової бази, управлінських і технологічних рішень, форм і методів економічного стимулювання, фінансової підтримки, цінового чинника тощо. До основних чинників, які впливають на розвиток м'ясного скотарства, належать: організаційні – територіальне розміщення виробництва і переробки сировини, нормативно-правове забезпечення, розвиток кормової бази, технологія ведення тваринництва, інфраструктура ринку, рівень кваліфікації працівників. Економічні – попит і пропозиція на яловичину й телятину, встановлення паритету цін, стабілізація і досягнення беззбиткового рівня виробництва м'яса, платоспроможний попит населення, конкурентне середовище, інвестиційне забезпечення, доступні за ціною матеріально-технічні засоби виробництва, кількість товаровиробників, спеціалізація і концентрація виробництва; рівень оплати праці. В.Я. Амбросов і Т.Г. Маренич до організаційних чинників, які позитивно впливають на рівень і ефективність виробництва, відно-

сять наявність сівозмін, системи взаємопов'язаних дрібних, середніх і великих виробництв, можливості диверсифікації, комбінування та взаємодоповнення галузей, доцільне поєднання виробничої й соціальної інфраструктури, логічно завершену структуру управління, можливість формування рівноцінних трудових колективів власників і найманих працівників, розробку єдиних методів стимулювання праці та матеріальної заінтересованості [5, 17].

У сучасних умовах організаційно-економічний механізм формується під впливом поєднання державних методів регулювання і ринкових важелів саморегулювання розвитку аграрного виробництва. До основних функцій державного регулювання ринкової економіки належать адміністративні методи, правові форми й економічні важелі, які охоплюють податкову, кредитно-фінансову, інвестиційну, амортизаційну політику. Слід зазначити, що в економічному механізмі органічно поєднуються саморегулюючі його функції з державними методами регулювання ринкових процесів.

Організаційно-економічний механізм є способом забезпечення реалізації вимог об'єктивних законів у процесі суб'єктивної людської діяльності. Він визначає правила економічної гри, орієнтуючи діяльність і поведінку господарюючих суб'єктів у напрямі реалізації визначених цілей. Економічний механізм формується з урахуванням інтересів, впливу на них, управління інтересами і через інтереси, реалізації економічних інтересів, сукупність яких становить рушійну силу суспільного розвитку [10, 12–13].

Одним із дієвих регуляторів темпів виробництва, інвестиційної активності, вирівнювання доходів товаровиробників й умов господарювання є ціноутворення. Особливість ціноутворення в скотарстві полягає в тому, що, зважаючи на умови конкуренції, між ціною реалізації та собівартістю досить незначна різниця, яка під впливом різних ринкових чинників здебільшого зводиться нанівець. Тому систему вільного ціноутворення слід обов'язково поєднувати з елементами державного регулювання, основний принцип якого спрямовується на забезпечення паритетності цін на сільськогосподарську продукцію і промислові товари для сільського господарства. На основі застосування обґрунтованої системи цінового регулювання досягається забезпечення розвитку економічних інтересів усіх суб'єктів ринкової економіки. У ціновому механізмі проявляється ринкове регулювання розвитку виробництва через дію законодавчих і нормативних актів, застосування системи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у напрямі виділення їм дотацій і субвенцій, принципів встановлення мінімальних закупівельних цін на продукцію, здійснення товарних і фінансових інтервенцій через створені фонди та інституції, створення ринкової інфраструктури. Формування цінового механізму є багатовекторним процесом, який здійснюється як державними органами на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні системи управління виробництвом. Проте нераціональні заходи уряду щодо цінової політики можуть звести нанівець усі попередні надбання у цій галузі.

До найважливіших чинників поліпшення впливу цінового чинника на розвиток аграрного ринку належать, насамперед, підвищення купівельної спроможності населення України; удосконалення фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників; зниження податкового наван-

таження на суб'єктів господарювання тощо. Як зазначає П.Т. Саблук, економічний механізм з позицій макроекономічного поняття можна визначити як практичний вираз системи виробничих відносин, що включають у себе засновану на інтересах сукупність економічних важелів і регуляторів виробництва [13, 3].

До організаційних чинників функціонування галузі м'ясного скотарства слід віднести такі: запровадження досягнень науково-технічного прогресу, серед яких провідну роль відіграють впровадження сучасних прогресивних технологій виробництва продукції, створення високоякісної кормової бази, поліпшення селекційно-племінної роботи й ветеринарного обслуговування худоби. Раціональний рівень організації виробництва в галузі скотарства є першоосновою одержання високої результативності господарювання навіть при різних несприятливих умовах, і навпаки, адже макроекономічні чинники не сприяли розвитку виробництва у сільськогосподарських підприємствах, внаслідок чого результати їхньої господарської діяльності в галузі скотарства залишаються низькими. Галузь м'ясного скотарства потребує наукового обґрунтування організаційної структури підприємств, удосконалення внутрішньогосподарських економічних механізмів, побудованих на принципах самоокупності структурних підрозділів. Одним із таких шляхів є впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств, у центрі яких має бути інтерес і стимул товаровиробника.

Важливим моментом є законодавча база галузі. Нормативно-правове забезпечення галузі м'ясного скотарства здійснюється через закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства аграрної політики України, тобто регулювання проводиться як через закони і законодавчі акти загальної дії, які регламентують діяльність у цілому сільського господарства, так і за допомогою спеціалізованої законодавчої бази. Важливими нормативними актами є закони: «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [3], «Про Загальнодержавну програму селекції у тваринництві на період до 2010 року» [2], «Про племінну справу у тваринництві» [4], «Про державну підтримку сільського господарства України» [1] тощо. Для ефективного розвитку м'ясного скотарства важливим є подальше удосконалення нормативно-законодавчої бази.

Основні організаційні форми ведення м'ясного скотарства в Україні представлені такими утвореннями:

- племінні господарства із завершеним оборотом стада;
- промислові господарства із завершеним оборотом стада;
- господарства-репродуктори, які вирощують телят до 7–8-місячного віку;
- вирощування і відгодівля м'ясної худоби особистими селянськими господарствами;
- господарства, які спеціалізуються на дорощуванні і відгодівлі м'ясної худоби концкормами і кормовими відходами харчової промисловості;
- спеціалізовані ферми великої рогатої худоби м'ясних порід у господарствах приміської зони з різноманітною спеціалізацією;
- комбіновані форми сільськогосподарської діяльності.

Організаційний чинник є визначальним у економічній системі. Він забезпечує економічну ефективність використання землі, техніки і технології,

впровадження науки та інновацій, удосконалення організації праці, мотивації до раціонального використання ресурсів, дозволяє раціонально поєднувати спеціалізацію, інтенсифікацію, кооперацію та інтеграцію для досягнення оптимального результату при мінімальних затратах.

У цілому структурні складові механізму функціонування галузі мають організаційний, економічний і правовий характер, система яких сприяє дії об'єктивних законів ринкової економіки в аграрному секторі.

Отже, організаційно-економічний механізм – це сукупність форм, інструментів і методів, що забезпечує ефективне функціонування виробничо-господарської системи у національній економіці, здійснює поглиблення галузевої і внутрішньогалузевої спеціалізації, розширення і розвиток виробничих зв'язків галузі м'ясного скотарства з іншими галузями АПК. Все це сприяє якісним змінам і подальшому поглибленню організаційно-економічного забезпечення розвитку галузі.

Таким чином, галузі м'ясного скотарства притаманні певні складові елементи, відповідна організаційна структура і власний, специфічний економічний механізм функціонування. Саме їх органічне й оптимальне поєднання з урахуванням виробничих, галузевих, національних і наднаціональних особливостей спроможне забезпечити взаємний інтерес як виробників, переробників, так і споживачів м'яса яловичини. Тобто в Україні слід сформувати єдиний організаційно-економічний механізм регулювання і стимулювання розвитку галузі в межах національного АПК.

Організаційно-економічні відносини у галузі м'ясного скотарства вимагають подальшої модернізації у напрямі більшої інтеграції з рослинницькими галузями та підприємствами переробної промисловості і торгівлі. Учасникам «тваринницького ланцюжка» слід враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін, насамперед товаровиробника «основи» – м'яса яловичини, що забезпечить відповідні стартерні економічні умови і тривалість співробітництва. У зв'язку з цим нагальною є стабілізація економічного середовища функціонування галузі м'ясного скотарства.

Всі чинники підвищення ефективності виробництва яловичини в м'ясному підкомплексі АПК можна поділити на 5 груп: 1) природні – поліпшення породного складу, підвищення рівня годівлі худоби; 2) технологічні – удосконалення системи утримання худоби, поліпшення системи її годівлі, підвищення рівня механізації виробничих процесів, впровадження прогресивних технологій, дотримання технологічної дисципліни; 3) організаційні – поглиблення внутрішньогосподарського поділу праці, удосконалення структури стада, використання прогресивних форм організації праці та матеріального стимулювання, дотримання трудової дисципліни, впровадження досягнень науки і передового досвіду; 4) економічні – цінові, інноваційно-інвестиційні, податкові, кредитно-фінансові; 5) соціальні – підвищення кваліфікації працівників, уніфікація професій та оволодіння суміжними, поліпшення умов праці і побуту, зростання культурного рівня працівників. В цілому, економічний бік ефективності знаходить своє вираження в скороченні затрат праці і ресурсів на одиницю корисного результату. Крім того, рівень ефективності виробництва продукції скотарства залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чин-

ників, які діють на сучасному ринку продовольства. Прискорений економічний розвиток, структурні, техніко-технологічні й організаційно-економічні зміни, які відбуваються у виробничій діяльності, є результатом не стільки глобалізаційних процесів, скільки реалізації науково-технічних та інноваційних розробок в усіх галузях науки.

Висновки. Забезпечення сталого й конкурентоспроможного функціонування галузі м'ясного скотарства неможливе без формування в Україні повноцінного й ефективного ринку та відповідної його інфраструктури, підпорядкованих цілеспрямованому переведенню галузі у розряд конкурентоспроможної як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Даний ринок має являти собою чітко організовану, динамічну та постійно удосконалювану систему організаційно-економічних механізмів, які регулюють взаємовідносини між сільськогосподарськими товаровиробниками та споживачами у межах усього ланцюжка.

Серед чинників, які формують раціональні організаційно-економічні відносини виробників яловичини з переробними, транспортними і торговельними структурами, важливе місце належить інтеграційним процесам. Для формування ефективних організаційно-економічних відносин необхідним є забезпечення умов для розвитку процесів спеціалізації, концентрації, кооперації, агропромислової інтеграції в м'ясопродуктовому підкомплексі та в м'ясному скотарстві зокрема, стимулювання утворення інтеграційних об'єднань, основним з яких може бути сільськогосподарські кооперативи і кластери.

1. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 №1877-IV (зі змінами та доповненнями) // zakon1.rada.gov.ua.

2. Про Загальнодержавну програму селекції у тваринництві на період до 2010 року: Закон України від 19.02.2004 №1517-IV // zakon1.rada.gov.ua.

3. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 №2982-IV // zakon1.rada.gov.ua.

4. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 №3691-XII // zakon1.rada.gov.ua.

5. Амбросов В.Я., Маренич Т.Г. Великотварні підприємства як основа впровадження інновацій // Економіка АПК. – 2007. – №6. – С. 14–20.

6. Березівський П.С. Економічна ефективність скотарства та шляхи її підвищення. – Львів: Українські технології, 1998. – 156 с.

7. Бойко В.І. Ринок м'яса: проблеми формування ресурсного потенціалу // Економіка АПК. – 2009. – №11. – С. 97–103.

8. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / Відп. ред. академік УААН В.М. Трегубчук. – К.: ІЕ НАН України, 2003. – 259 с.

9. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ України, 2005. – 452 с.

10. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ України, 2010. – 472 с.

11. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 682 с.

12. Месель-Веселяк В.Я. Фінансування виробництва в сільськогосподарських формуваннях // Економіка АПК. – 2007. – №5. – С. 18–24.

13. Саблак П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання // Економіка АПК. – 2007. – №2. – С. 3–11.

14. Ситник В.П. Трансформування АПК України в ринкові умови. – К.: ННЦ ІАЕ України, 2002. – 518 с.

15. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні у контексті національної продовольчої безпеки / Укр. акад. аграр. наук. Ін-т розведення і генетики тварин; За ред. М.В. Зубця, І.В. Гузева. – К.: Аграрна наука, 2005. – 176 с.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2010.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ №3(117), 2011